

En uppgift för framtidsforskning: Att förutse det osannolika

VAD SKA VI med framtidsforskning till? Ger den egentligen några tips om framtidens fallgropar? Eller är den bara en spegelbild av vår egen förtvivlade samtid?

Frågorna är lika aktuella varje gång en ny bok i genren dyker upp. I *framtidens kölvatten* är inget undantag.

Huvudtesen är enkel: Sverige är på väg mot ett epokskifte, lika omvälvande som det sena 1800-talets övergång från bonde- till industrisamhälle. Varuproduktionen automatiseras, tjänstesektorn växer. Humankapital, kunskaper, organisationsförmåga och personliga egenskaper blir nyckelresurser. Sex stadsregioner, centrerade kring universitetet, bildar ett högteknologiskt block. Övriga delar av landet – periferin – blir ett restområde där folket lever på undantag.

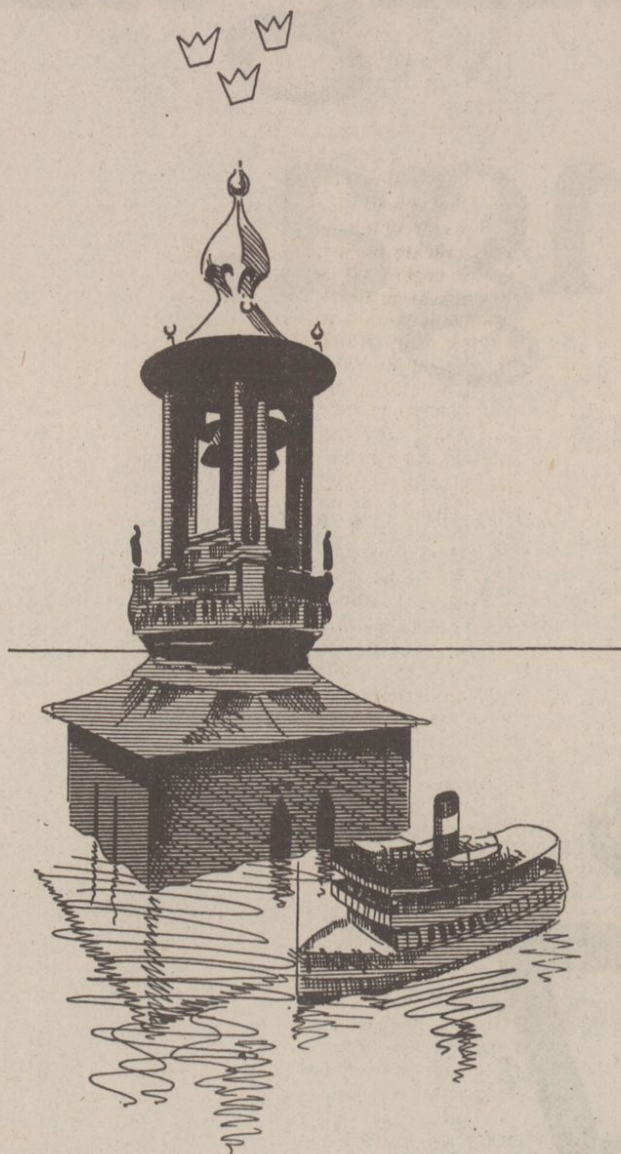
Vi har hört historien förr. J.K. Galbraith drog upp riktlinjerna i "Den nya industristaten" för två decennier sedan. Daniel Bell spädde på i "The Coming of Post-industrial Society". Alvin Toffler spred budskapet med "Den tredje vågen" i början av 80-talet. Den engelske ekonomen Jonathan Gershuny har propagerat för tesen om servicesamhället.

"I framtidens kölvatten" är inget originellt bidrag till den teoretiska utvecklingen på området. Men boken är en väl genomarbetad svensk version av det postindustriella scenariot – resultatet av ett intimt samarbete mellan högt kvalificerade samhällsvetare vid rådet för företagslednings- och arbetslivsfrågor. Några av dem är socialdemokrater, åtminstone en är kulturradikal, alla är basfinansierade av SAF. Det är alltså en i bästa mening förtroendeingivande rapport, därtill välmatad och välskriven.

Öppen debatt

Så långt allt gott. Det finns ingen anledning att betvivla att FA-rådet har producerat ett i den rådande politiska konjunkturen synnerligen realistiskt scenario. Boken är försiktig – varken kanslihusögern eller Sigvard Marjasin torde sätta den i vrångstruten – men tillräckligt djärv för att sparka i gång debatten vid styrelsemötena i AB Sverige. Möjligen kommer centerrörelsen att anse den för omoralisk. Men vem bryr sig om centern i dag?

Det intressanta med denna bok är emellertid inte dess förmåga att lägga sig väl till rätta i den ideologiska huvudströmmen – för vilket den väckt berättigt intresse på nyhetsplats – utan att den inviterar läsaren att diskutera framtidsforskningens vara eller icke vara. Författargruppen

Teckning: WILLIAM RANKIN

Det är inte bioteknologernas och chipsmästarnas löner som är framtidsforskningens nyckelområde, utan de ytterlighetslägen där civilisationens fernissa hotar att spricka upp. Framtidsforskningen har använts för att planera det goda samhället. En alternativ inriktning vore att förbereda den långsiktiga överlevnaden. Katastrofer är osannolika, men inte oförutsägbara, skriver Thomas Söderqvist, som läst en ny framtidsrapport.

kan vara aktuell i olika situationer".

FA-gruppens väderprognos innehåller en klausul: man räknar varken med krig, missväxt eller globala epidemier. Det gör visserligen prognosen mindre realistisk, men "utan sådana antaganden torde en framtidsbedömning vara omöjlig". Och, tillägger man, "katastrofer är i de flesta fall oförutsägbara".

mot Svenska Dagbladet aktualiserade återigen frågan om Spetznazförbanden och anfallsbrigader nära Sveriges östgräns. Och som kronan på verket spreds det Tjernobylska giftmolnet över Mellansverige. Tre varsel om katastrofer. Tre "orealistiska" händelser i FA-gruppens ögon – men knappast oförutsägbara.

Järtecken som dessa ger anledning till skepsis gentemot en klausul som undantar katastro-

en ny bok

Hans De Geer,
Lorentz Lyttkens m fl
I framtidens kölvatten
Liber

nödraketerna. Kort sagt, jag planerar också för situationer som SMHI inte har förutsett. Men som är principiellt förutsägbara.

Att planera för vackert väder, dagsregn eller högteknologi är ingen stor konst. Det är katastrofernas regelbundna vandringar längs historien som gör planering för överlevnad till nödvändig statskonst i ordets bästa mening. Det är inte de svenska bioteknologernas och chipsmästarnas löne- och arbetsvillkor som utgör framtidsforskningens nyckelområden (vilket man stundom kan förledas att tro när man läser denna rapport), men de ytterlighetslägen där civilisationens tunnna fernissa hotar att spricka.

Svenska eliten

Varför då denna motvilja mot att diskutera Extremsituationer? Det är naturligtvis inte FA-gruppens påfund. I allt speglar "I framtidens kölvatten" den svenska elitens nuvarande uppfattningar. Och denna elit verkar vara lamslagen inför överlevnadens problem. Det gäller inte minst den socialistiska intelligentian.

Jag kan inte påminna mig någon som förstod räckvidden av Pau Puig i Scotonis resonemang om Troja och Kartago i en doktorsavhandling i historia för ett antal år sedan: politikens primära mål är att säkra stadsnationens överlevnad.

Men här i riket åtalar man Lars Christianssons Spetznaz-artiklar i stället för att höja den psykologiska beredskapen mot kriget. Varför? En förklaring kan vara att denna oförmåga till katastrofplanering är ideologiskt befräddad med den statsuppfattning som förre TT-journalisten Anders R Olsson nyligen döpte till "förälderismen" i sin bok "Spelrum". Att planera samhällsutvecklingen betyder i dag att välja det goda samhället, människornas lycka och välfärd; den bästa av alla tänkbara världar.

En inte fullt så korporativistisk samhällssyn bygger på det klassiska liberala (och socialistiska) medborgaridealet. Samhällsmedlemmarna tillåts att ta så många ansvarsfulla beslut som möjligt på egen hand. Det civila samhället tar hand om den högteknologiska utvecklingen, medan staten koncentrerar sig på att säkra nationens överlevnad. Inte det goda samhället utan skyddet mot utplånandet blir dess huvudsak.

är nämligen fördomsigt öppen med att redovisa premisserna för sitt scenario.

Framtidsforskningen liknas vid "en väderprognos" (dvs den förväntade teknisk-ekonomiska strukturomvandlingen) för ett land med ett visst "klimat" (dvs vår utrikes omvärld). Sedan ger man politikerna deras chans att få diskutera "vilken typ av klädval — problemlösningar — som

Järtecken

Det låter omedelbart förnuftigt. Att framtidsforskningen per definition inte kan förutse det oförutsägbara. Men är katastrofer oförutsägbara?

Efter det att FA-gruppen publicerat sin bok fick vi larmrapporter om att den heterosexuella aidssmittan nått diskoteken i Sundsvall. Tryckfrihetsåtalet

från framtidsforskningens domäner. Det blir kanske klarare om jag för väderanalogin vidare. När jag går på skidor i fjällen lyssnar jag inte bara på den lokala väderutsikten och klär mig därefter. Jag tar också med mig lavinsnöre och en röd halsduk. Och när jag seglar på Ålands hav nöjer jag mig inte med sjökort och oljeställ utan tar också med

dess havsöglor.

En sådan människo- och samhällssyn räknar med katastroferna som orealistiska men förutsägbara och i varje ögonblick möjliga händelser. Det ingick inte i FA-gruppens mandat att ge oss verktygen som kan begränsa skadeverkningarna av framtidens bogvatten. Men vem gör det?

THOMAS SÖDERQVIST